

Klíma je problém, nie katastrofa

Ide o to nájsť rozumné riešenie a nie také, ktoré nám dáva dobrý pocit, hovorí skeptický ekológ

Bjørn Lomborg

TATIANA LICHNEROVÁ

Bjørn Lomborg bol kedysi tak naľavo, ako sa len dá. Potom s pomocou štatistiky zistil, že veci sa vyvíjajú inak, než si myslel. Vydal knihy označované ako ekonomicko-ekologický bestseller, založil Copenhagen Consensus Center (CCC), kde fórum svetových ekonómov zostavuje zoznam prioritných problémov a ich riešení, dostal sa do prestížnych zoznamov najplyvnejších ľudí sveta. A získal nálepku „skeptický ekológ“, hoci tvrdí, že je skôr optimista. Realistický optimista. „Veľmi rád by som od vlád počul: Bjørn, čo máme robiť?“ hovorí. Ale nemá veľké očakávania, že pôjde všetko naraz.

» Bol to veľký šok, keď ste zistili, že veci, ktorým ste verili vo vašich Greenpeace časoch, nesedia?

Samozrejme, bol. Väčšina z nás vyrastá s jasnou predstavou, čo je najväčší problém a čo sa s tým má robiť. Pretože tým nás krmili médiá. Inšpirovali ma tvrdenia amerického ekonóma Juliana Simona, že so životným prostredím to nie je také zlé. Bolo mi jasné, že sa mýli. S mojimi študentmi sme mu chceli dokázať, prečo nemá pravdu a v čom ju nemá. Namiesto toho sme si začali uvedomovať, že veľa vecí, v ktorých sme verili – ako strácame pralesy, všetko sa znečisťuje –, jednoducho nie sú pravdivé. Zdôrazňujem, neznamená to, že neexistujú problémy. Tých je veľa. Ale vo všeobecnosti sa veci hýbu správnym smerom, i keď niektoré sa zhoršujú. To bolo hlavné, čo som chcel povedať v mojej prvej knihe [Skeptický ekológ]. Keď sa pozriete na fakty, prakticky všetky hlavné indikátory idú dobrým smerom. Nie tak rýchlo a skvelo ako by mali, ale predsa.

» Ako táto skutočnosť ovplyvnila váš osobný život? Jazdíte autom a lietate po svete bez výčitiek svedomia?

No... ja vlastne nemám auto, len bicykel.

» Stále chránite životné prostredie?

V Dánsku máme obrovské dane na autá, platíme 180 percent ich hodnoty.

» Takže nemať auto je racionálne rozhodnutie.

Nepochybne. Väčšina ľudí by povedala, že hlavný problém s autami v mestách je znečistenie životného prostredia. Nie je to tak. Keď sa na to pozriete z ekonomického hľadiska, najväčší problém je, že zabíjajú ľudí a spôsobujú dlhé čakania. Dáva to zmysel, keď si ľudia ako ja povedia: bývam v centre a je ľahšie dostať sa všade na bicykli a občas si zobrať taxi. A nekupujú si drahé autá. Uvoľňujú tak cesty aj tým, ktorí si ich kúpili. Pravdaže by sme mali tieto oblasti regulovať, ale nebyť pri tom dogmatický. Ide o to nájsť rozumné riešenie a nie také, ktoré nám dáva dobrý pocit.

» A čo tie lietadlá?

Keď letíte cez Atlantik, vytvorí sa približne štyri tony CO₂, čo je znečistenie niekde medzi 8 až 20 dolármi. Áno, je to súčasť problému, ale nie je to v žiadnom prípade koniec sveta. Ja sa radšej snažím upozorniť ľudí na veci, ktoré treba riešiť, a na riešenia, ktoré fungujú. Posunúť vlády a medzinárodné organizácie k mýlianiu peňazí tam, kde to prinesie najviac úžitku. Neprispiem na Červený kríž, nie je to súťaž byť najsvätejší.

» Ste veľký kritik Kjóta. Čo vám na tejto dohode najviac prekáža?

Kjóto je zatiaľ jediná globálna dohoda o globálnom otepľovaní. Takže je jasné, že o tom

musíme hovoriť. Myslím si, že teraz už všetci súhlasia s tým, že Kjóta nie je veľmi efektívne. Protokol sa dohadoval v roku 1997 a určil, že treba znížiť emisie CO₂ z hodnoty, ktorá by bola v roku 2010, o 11,5 percenta. To nie je triviálne množstvo. Keby sme zvládli v tom pokračovať, do roku 2050 by krajiny OECD obmedzili emisie o 50 percent. A to už určite nie je triviálne. No malo by to triviálne dôsledky na klímu. Do konca storočia by to posunulo globálne otepľovanie zhruba o päť rokov. Náklady sú vyčíslené zhruba na 180 miliárd dolárov. Ročne. Hovoríme teda o hromade peňazí za niečo, čo neprinesie želaný efekt ani za sto rokov. To jednoducho nie je dobrý obchod.

» No ani pôvodne očakávané prínosy Kjóta sa nenaplnia.

Áno, nakoniec to – a to len vďaka EÚ – bude do roku 2010 znamenať redukciu emisií o 0,4 percenta. To je nič. Strávil sme dvanásť ro-

kov rozprávaním o niečom, čo neprineslo nič. Pri veľkých nákladoch. Jednoduchá otázka – nemali by sme to robiť inak? Ďalšie rozhovory v rámci CCC budeme mať budúci rok. Po Kjótskom protokole pravdepodobne vznikne Kodanský protokol. Ak niekto hovorí, Kjóta nefungovalo, skúsme to znova, ja radšej odpoviem: nefungovalo z rôznych závažných dôvodov, skúsme niečo iné. Niečo rozumnejšie, lacnejšie aj efektívnejšie.

» Ako to, že toľko krajín sa pripojilo k tak zjavne neúspešnému projektu? Je v tom iba politika?

Kjóto v roku 1997 hovorilo, čo budeme robiť v roku 2010. Ktorí svetoví lídri z roku 1997 sú nimi aj dnes? Oni len sľúbili, že niekto iný to urobí a zaplatí. Veľmi jednoduché. Tony Blair, ktorý vtedy priniesol túto agendu na globálnu úroveň, v roku 1997 sľúbil v programe labouristov, že obmedzí emisie v Británii o 15 percent, a tak to malo pokračovať každý rok.

Odvtedy emisie v Británii stúpili každoročne o tri percentá. Ako politik môžete jednoducho prežiť s tým, že niečo iné sľúbite a niečo iné urobíte.

» Mnohí by povedali – typická politika. Zoberte si Arnolda Schwarzeneggera, ktorý si získal ohromné uznanie tým, že sa zaviazal obmedziť emisie podľa Kjóta do roku 2020. Ako guvernér Kalifornie pritom končí v roku 2010. Alebo lídri G8 sľubujú, že redukcia emisií bude 50 percent do roku 2050. To už nielenže nebudú v úrade, ale ani na svete. To je ten problém. Zaoberáme sa riešeniami, o ktorých vieme, že budú mať malý efekt. A nakoniec sa ani ten nedostaví.

» Je teda podľa vás väčšina ľudí neracionálna? Ved' podporujú takýchto politikov.

Môžete sa na to pozrieť aj cynickejšie, neviem, ktorý prístup je správny. Možno sú ľu-

dia v skutočnosti racionálni, chcú takéto služby politikov počúvať, ale nechcú, aby ich plnili. Napríklad v USA, nikto tam nechce zaviesť extra daň na benzín, lebo je už teraz drahý. V niektorých okresoch tvoria priemerne náklady na benzín 23 percent príjmu. Nemôžete ho ešte viac zdaniť, to by tých ľudí zruinovalo.

» Akú máte alternatívu?

Najskôr si treba povedať: globálne otepľovanie je tu. Je a bude to problém a musíme ho riešiť. Ale treba si povedať i to, že je to dlhodobý problém a také bude aj riešenie. Určite sa nám ho nepodarí vyriešiť, ani zďaleka, v najbližších desiatich, dvadsiatich rokoch. A práve o takých horizontoch všetci hovoria. Ale hovorme o najbližších sto rokoch. Pozrite sa na modely. V jednom robme, čo len chceme bez ohľadu na klímu, lietajme, jazdime, a v druhom urobme všetko, čo chce Al Gore. V roku 2050 nevidí-

FOTO - MAND STRAUCH

te rozdiel. Neuvidíte. Preto si nemyslím, že krátkodobé, drahé a neefektívne riešenia majú význam. Vidím ho v investíciách do výskumu a vývoja technológií, ktoré umožnia využitie obnoviteľných zdrojov, lacnejších a čistejších než ropa.

» No ako si môžete byť istý, že tieto investície prinesú očakávané výsledky?

V skutočnosti to nevieme. Ale máme dôvody myslieť si, že to bude prospešné. Je to tak aj v iných oblastiach: keď investujete do výskumu, vedci s niečím prídu. Možno to nebudú solárne panely, vietor, fúzie či druhá generácia biopalív. Ale niečo z toho určite. Nie je tu žiadna garancia, ale je to istejšie, než žiadať ľudí ako Schwarzenegger, Blair a ďalší, aby slúbili, čo bude o 50 rokov. Napríklad rozhodnutie znížiť emisie v EÚ do roku 2020 o dvadsať percent. Chcú to robiť prostredníctvom obnoviteľných zdrojov, tých najdrahších, čo je dosť hlúpe. Mali by sme to robiť v plyne, v energetickom a priemyselnom sektore, lepšie izolovať naše domy. Ale nie – EÚ chce namiesto toho všade stavať solárne panely a veterné elektrárne. To náklady minimálne strojnásobí.

» Prečo nepočúvajú argumenty?

Je podstatný rozdiel medzi tým, robiť niečo kvôli dobrému pocitu, a tým, čo skutočne prinesie niečo dobré. Ako politik môžete ukázať, že ste sa zaslúžili o solárne panely, veterné elektrárne. Vo výskume sa nemáte čím prezentovať okamžite. Pozrite sa na také Nemecko, rozhodli sa dať 120 miliárd eur na výstavbu solárnych panelov. Dávajú ich aj na staré barokové kostoly, čím ich poškodia. Cítia, že nebezpečenstvo je veľké a že musia niečo urobiť. No na konci storočia bude výsledok tých 120 miliárd eur posunutie globálneho oteplenia o hodinu. Nikto si to nevšimne. Keby sme tie peniaze investovali do výskumu lepších solárnych panelov, aby boli do roku 2040 lacnejšie než fosílna palivá, to by bol rozdiel. Mohli by si ich kupovať aj Číňania či Indovia. Nie preto, že by boli zelenší, ale preto, že by to bolo lacnejšie.

» Nie je to frustrujúce? Nemôžete predsa očakávať, že politici zmenia v nasledujúcich rokoch či dekádach svoje postupy.

Máme v CCC také príslovie – nejde o to všetko napraviť, ale urobiť to o trochu menej zlé. Ak skúšate dať dokopy dobré argumenty, dať ľuďom informácie, aké sú náklady a aké

benefity jednotlivých riešení, je šanca, že trochu zmúdrejú. Že politici budú trochu ochotnejší minúť peniaze na výskum a trochu menej ochotní dať ich teraz na solárne panely. Ale to sa netýka iba klimatických zmien. Určite to tak funguje aj na Slovensku. Viete, čo funguje najlepšie vo vzdelávaní, ale nie je to to, čo sa skúša ako prvé.

» Predstavme si, že veľké krajiny sa zhodnú na lepšom programe a začnú tam pumpovať peniaze. No nebude to tiež len vyhadzovanie peňazí? Napríklad programy pre aids sa v komunite donorov stali módou a ako opísala epidemiologička Elisabeth Pisani, mnohé neprinesli nič.

Je dôležité rozlišovať medzi hľadaním riešenia jedného ochorenia a výskumom v technológiách. Bill Gates chce dať na výskum vakcíny proti malárii 500 miliónov dolárov. Buď uspeje a všetci ho pochvália, alebo nie a povedia mu, že vyhodil pol miliardy. Ale ak sa zameriame na viaceré infekčné choroby a začneme hľadať rôzne riešenia, niečo určite vyjde. Platí to, čo hovoria s obľubou všetci tí finančníci – diverzifikovať portfólio.

» Možno sa však spoliehať len na budúci výskum?

Je veľa vecí, ktoré vieme riešiť už teraz, to zdôrazňujeme aj v CCC. V skutočnosti ľudí per se nezaujímá, aký je obsah oxidu uhličitého v ovzduší alebo ako stúpa teplota. Zaujímá ich dosah na ich život. Ak vidíte, že stúpa počet prípadov malárie, ako máte postupovať? Začnete obmedzovať emisie, lebo v teplejšej atmosfére sa malária viac šíri? Alebo poskytnete ľuďom viac sietí proti komárom? Keď si to spočítate, siete sú oveľa efektívnejšie. Na každého zachráneného človeka podľa plánu Ala Gora pripadá 36-tisíc zachránených ľudí podľa plánu CCC. Zdá sa mi to jednoznačné. Jasné, nie je to jediný problém. V západnom svete každý hovorí o klíme, ale pre väčšinu ľudí na svete sú dôležité iné problémy. Mať dosť jedla, dostať sa k čistej vode, zabezpečiť deťom ochranu pred infekčnými chorobami a dať im vzdelanie. A v týchto prípadoch vieme veľmi dobre, ako sa to dá a ako to urobiť lacno.

» Ako ste dali dohromady také mozgy v CCC?

Keď som sa prvý raz začal zaoberať myšlienkou takéhoto projektu, zdalo sa mi zjavné, že treba mať zoznam priorit. A že už určite existuje. Ale ukázalo sa, že nikto ho dovte-

dy neurobil. A keď som o tom začal rečniť, všetci hovorili: skvelá myšlienka, nikdy sa neuskutoční.

» Prečo?

Je veľmi ťažké presvedčiť ľudí, aby takú prirodzenú myšlienku zrealizovali. Lebo ak máte povedať, čo bude navrchu priorit, musíte zároveň povedať, čo tam nebude. A to ľudia neteší, ani veľkých laureátov Nobelovej ceny.

» Hádajú sa?

Veľmi. No ich intelektuálna integrita je veľká a uvedomujú si nutnosť prioritizovania. Aj keď ich prvotná myšlienka je, že práve ich oblasť by mala byť hore.

» Je zaujímavé, ako sa zoznam priorit kodanského konsenzu tento rok posunul v porovnaní s prvým z roku 2004. Z top pozícií sa napríklad stratil aids. Prečo?

V problematike aids sa v uplynulých rokoch pozbieralo to „nízko visiace ovocie“, posuny vidíme napríklad v prevencii. No teraz je tu tvrdý oriešok v podobe liečby choroby. A to je oveľa nákladnejšie, v porovnaní s prevenciou asi desaťnásobne. Pravdaže, chorých je asi 42 miliónov ľudí, ktorým by súčasné lieky vedeli trochu uľaviť, no zároveň je mnoho ďalších chorých, tuberkulóza či srdcové choroby, kde sa dá za tie isté peniaze pomôcť viacerým. A tieto choroby preto išli v našom rebríčku nahor. Ale veľa ďalších priorit – podvýživa, Doha – si drží miesto.

» Čo si myslíte o ľuďoch, ktorí sa ochrane životného prostredia venujú s veľkou vášňou a majú aj silný hlas? Hovoríme o Alovi Gorovi. Je to na škodu, keď používa nesprávne argumenty, alebo môže v niečom aj pomôcť?

Úprimne gratulujem Alovi Gorovi k jeho zariadeniu. Hoci si myslím, že sa mylí, keď zdôrazňuje redukciu emisií namiesto investícií do výskumu. No hovorí iba o jednom probléme. Bol by som rád, keby bolo viac Alov Gorov, ktorí by sa venovali niečomu inému. O klíme sa hovorí veľa, o podvýžive málo. Možno je to pre ľudí nudné alebo je to stará téma. Ale je veľmi dôležitá. Alebo taký nedostatok stopových prvkov vo výžive, napríklad železa či jódu – je to ešte nudnejšie a ešte dôležitejšie. Prial by som si takého Ala Gora, ktorý túto tému dostane do povedomia. Páči sa mi myšlienka, že CCC je taká myšlienková olympiáda. Dať dokopy mnohých Alov Gorov, počúvať ich argumenty a môcť povedať, že názory toho sa mi páčia, ale toho ďalšieho nie.

» Máte nálepku kontroverzného, provokatívneho autora, stali ste sa hviezdou. Uživate si hviezdny status?

Áno, veľa ľudí ma označuje za kontroverzného. Určite sa nesnažím byť kontroverzný nasilu. Ak má niekto taký pocit, je to len v tom, že pravdepodobne nikdy predtým nepočul, čo hovorím. A či si to užívam? Nie tú „star“ časť, napríklad poskytovanie rozhovorov. Ale ak chcem, aby ma ľudia počúvali, bolo by smiešne, keby som to nevydržal. Jeden veľmi úspešný rakúsky autor mi pri sťažnostiach na množstvo rozhovorov povedal, že skutočný problém pre autora je to, keď sa s ním nikto nechce rozprávať.

» Prednášate po celom svete na konferenciách a možno často len zabávate biznismenov. Bez toho, aby ste vedeli, či vás naozaj pozorne počúvajú alebo je to pre nich len milé vybočenie z rutiny.

Vždy je tu to riziko. Chodím na rôzne miesta a nepochybne sú medzi nimi aj také, kde je to len o tom, že im „pekné počuť niečo iné“. Ale aj tam ich chcem inšpirovať, aby rozmýšľali o veciach inak. Ak ma zavolajú len kvô-

li „zábave“, neprestávam o veciach hovoriť vážne. Vychádzam z toho, že ľudia sa vždy chcú rozprávať o tom, čo naozaj funguje. A mnohí nakoniec odchádzajú inšpirovaní. Neskončia síce ako zelení, ale rozmýšľajú. To je pre mňa plus.

» Vyzerá to tak, že po tom, čo ste vydali knihy a stali ste sa známym, vás ľudia budú milujú, alebo nenávidia. Máte mnohých oponentov, kolujú legendy o tortách, ktoré po vás hádzali...

Ó áno, to je pravda.

» A zdá sa, že sa snažíte byť vždy veľmi dôkladný v odpovediach na kritiku, píšete dlhé reakcie, vysvetľujete, prečo sa mylia. Prečo je to také dôležité?

To je základ akademického myslenia. Jasné, že ma majú kritizovať a ja by som mal mať dobré odpovede. Niektorí ľudia sú takí zapálení pre vec, že nedokážu počúvať argumenty. Zdá sa mi, že mnohí so mnou nesúhlasia ešte predtým, než si ich vypočujú. Jednoducho nie sú ochotní počúvať veci, ktoré hovorím. To je smutné, lebo keby so mnou diskutovali a napokon si stále mysleli, že nemám pravdu, aspoň by mali lepší prehľad o tom, prečo.

» Rád provokujete k takýmto diskusiám?

Určite, je to pre mňa mimoriadne dôležité. Pred pätnástimi rokmi som bol na tom podobne. Keby som o mojich súčasných názoroch počul vtedy, asi by som si pomyslel, že som idiot. Ale – aspoň dúfam – aj vtedy by som si vypočul argumenty. Na druhej strane veľa z tých, čo ma majú radi, to robia zo zlých dôvodov. Počujú, ako hovorím, že globálne otepľovanie nie je také dôležité, povedia si výborne a pokračujú v jazde na svojich SUV. Nechcem, aby ma ľudia mali či nemali radi len preto, že je to pre nich osobne výhodné.

» Aké sú argumenty pre tých, ktorí tvrdia, že vaše práce nie sú dost' vedecké?

Veľa ľudí mi vyčíta, že nie som prírodovedec. To je pravda, som spoločenský vedec. Pozerám sa na myšlienky prírodovedcov, no zároveň sa pýtam, koľko stojí ich uskutočnenie a aké sú benefity. Keď som sa stal riaditeľom dánskeho Environmental Assessment Institute, volali mi z časopisu Science a s údivom sa pýtali: Ale keď vy nie ste biológ. No áno, ale čo by som mal byť? Podmorský biológ? Klimatológ? Nikdy nepokryjete všetko. Preto sa snažím zisťovať výsledky z rôznych odborov a vyčísliť ich náklady a prínosy. A priradiť im prioritu. Lebo zdroje máme obmedzené a ak ich minieme na jeden problém, inde budú chýbať.

© TREND

Olympijské zoznamy

Vyzerá to ako jednoduchý nápad – vyčíslíť náklady a prínosy, dať do pomeru, usporiadať a máme poradie najužitočnejších riešení problémov sveta. Práve takto má v štvorročných cykloch fungovať združenie svetových ekonómov v projekte Copenhagen Consensus. „Nie je to otázka čo je najväčší problém, ale čo je najlepšie riešenie,“ opisuje autor myšlienky projektu Bjørn Lomborg. S pomocou peňazí od dánskej vlády a s magazínom Economist dal dokopy vyše päťdesiat ekonómov, ktorí sa venujú rôznym oblastiam výskumu v rôznych častiach sveta. V Kodani potom panel svetových ekonómov, z toho päť laureátov Nobelovej ceny, posudzuje štúdie z desiatich problémových oblastí a vedie vášnivé diskusie. Výsledkom je zoznam priorit, ktoré by mal svet riešiť.

Tohtoročné poradie zverejnené v máji dalo do popredia hlavne problémy podvýživy. Sú relatívne ľahko riešiteľné a v pomere k nákladom najprínosnejšie. Veď napríklad nedostatok železa vo výžive detí spôsobuje zníženie IQ a fyzickej sily. Riešenie? Triviálne – dať postihnutým železné hrnce či pridávať do jedla železo. Náklady ekonómia odhadli na 267 miliónov dolárov, zatiaľ čo benefity na 2,1 miliardy dolárov. Inak povedané, za jeden dolár možno dosiahnuť 11 dolárov úžitku. (t)

Ako lacno zachrániť svet

(mil. USD, ročné náklady)

1. Vitamín A a zinok pre deti	60
2. Zrealizovanie cieľov rozvojovej obchodnej agendy Doha	0
3. Železo a soľ s jódom	286
4. Rozvoj očkovacích programov	1 000
5. Nové poľnohospodárske techniky	60
6. Odčervenie a nové potravinové programy pre školy	27
7. Zníženie školského	5 400
8. Viac a lepšie vzdelanie pre dievčatá	6 000
9. Komunitné programy zamerané na výživu	798
10. Poradenstvo ženám pri plánovaní rodičovstva	4 000
11. Akútne ošetrovanie srdcových infarktov	200
12. Prevencia a liečba malárie	500
13. Identifikácia a liečba tuberkulózy	419
Spolu	18 750

Pozn: Ekonómia posudzovali, ako by celkovo rozdelili 75 miliárd dolárov za 4 roky. Boli nimi Jagdish Bhagwati (Columbia University), François Bourguignon (Paris School of Economics), Finn E. Kydland (University of California), Robert Mundell (Columbia University), Douglass C. North (Washington University), Thomas Schelling (University of Maryland), Vernon L. Smith (Chapman University) a Nancy Stokey (University of Chicago). Ostatné témy, napríklad globálne otepľovanie, sa dostali na pozície, kde by už z uvažovaného balíka peňazí nič nezískali. Celkovo obsahuje rebríček 30 návrhov. PRAMEŇ: Copenhagen Consensus Center